

підприємств. Запропонована у публікації класифікація логістичних інновацій, проаналізований досвід застосування технологічних та управлінських інновацій в логістиці за кордоном дозволяє удосконалити логістичні стратегії і технології на вітчизняних підприємствах.

Література

1. Чухрай Н. Інновації та логістика товарів : монографія / Н. Чухрай, Р. Патора.– Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2001. – 264 с.
2. Афанасенко И.Д. Логистика снабжения : учебник для вузов / И.Д. Афанасенко, В.В. Борисова. – СПб.: Питер, 2010. – 336 с.
3. Основы логистики : [учебник] / под ред. В.В. Щербакова. – СПб. : Питер, 2009. – 432 с.
4. Окландер М.А. Логистика: [підручник] / М.А. Окландер. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 346 с.
5. Перебийніс В.І. Энергетичний менеджмент : [навчальний посібник] / В.І. Перебийніс. – Полтава : ІнтерГрафіка, 2004. – 232 с.
6. Болдирева Л.М. Логістичні інновації як інструмент забезпечення конкурентоспроможності підприємств / Л.М. Болдирева // Матеріали 62-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових співробітників, аспірантів та студентів університету. У трьох томах. Том 2. (Полтава, 23 квітня – 13 травня 2010р.) – Полтава: ПолтНТУ, 2010. – 296 с. – С. 183-184.
7. Экономична енциклопедія: у трьох томах. Т.1 / Редкол. ... С.В. Мочерний (відпов. ред.) та ін. – К.: Академія, 2000. – 864 с.
8. Прокопишина Л.М. Управлінські інновації та особливості їх використання на машинобудівних підприємствах в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : /www. nbuv. gov. ua/portal/natural](http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural).
9. Мескон М.Х. Основы менеджмента / М.Х.Мескон, М. Альберт, Ф.Хедоури; пер. с англ. – М.: Дело, 1992. – 702 с.
10. Сток Дж. Р. Стратегическое управление логистикой / Дж. Р.Сток, Д.М.Ламберт; пер. с 4-го англ. изд. – М. : ИНФРА-М, 2005, XXXII, 797 с.
11. Кристофер М. Маркетинговая логистика / М. Кристофер, Х. Пэк. – М. : Технологии, 2005. – 200 с.
12. Модели и методы теории логистики: учебное пособие, 2-е изд. / под. ред. Лукинского В.С.]. – СПб.: Питер, 2008. – 448 с.
13. Крикавський Є.В. Логістичне управління : [підручник] / Є.В. Крикавський. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2005. – 684 с.
14. Шапиро Дж. Моделирование поставок / Дж. Шапиро; пер. с англ. под ред. В.С. Лукинского. – СПб. : Питер, 2006. – 720 с.
15. Шрайбфедер Дж. Эффективное управление запасами / Джон Штрайбфедер; пер. с англ. – 2-е изд. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. – 304 с.
16. Современная логистика / [Джеймс Джонсон, Дональд Ф. Вуд, Дэниел Л.Вордлоу, Поль Р. Мерфилл.]. – [7-е изд.]; пер. с англ. – М. : Вильямс, 2005. – 624 с.
17. Лайсонс К. Управление закупочной деятельностью и цепью поставок / К.Лайсонс, М.Джиллингем; пер. с 6-го англ. изд. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 798 с.
18. Корпоративна логистика. 300 ответов на вопросы профессионалов / под ред. В.И. Сергеева. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 976 с.
19. Ядин Д. Международный словарь маркетинговых терминов; пер. с англ. / [под науч. ред. В.М. Савченко, Е.Е. Козлова]. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс. – 2007. – 608 с.

Рецензент докт. экон. наук, профессор В.И. Перебийнос

332.1:339.137

*Буга Н.Ю., к.е.н. доцент,
Первомайський політехнічний інститут НУК*

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Обов'язковою складовою досягнення успішних реформ у всіх розвинутих країнах є випереджальний розвиток інтелектуального потенціалу. Розвинутий інтелект нації є основою технологічного прориву та впровадження інноваційної моделі української економіки. Досягнення стратегії інноваційного розвитку можливе лише через створення сприятливих умов нагромадження (на стадіях формування, реалізації та розвитку) та якісних змін інтелектуального потенціалу на

рівнях: людина – підприємство – регіон – держава. Основою такої стратегії повинні бути інвестиції в людину, створення теоретико-методичних, правових, організаційних та економічних умов для підвищення рівня використання та розвитку інтелектуального потенціалу.

Проблеми формування та неефективної реалізації інтелектуального та інноваційного потенціалу пов'язане з відсутністю узгодженості дій науково-освітніх установ і бізнес-середовища. Вищезгаданими обставинами визначається актуальність питань по виявленню можливостей регіону, направлених на визначення шляхів забезпечення конкурентоспроможності як країни в цілому, так і її регіонів з різними господарськими умовами.

Різні підходи до визначення ролі інтелектуального потенціалу, його компонентів, рівня дослідження та чинників впливу відображено в роботах вітчизняних вчених А. Гальчинського, В. Гейця, С. Мочерного, І. Чухна. Зокрема, в праці [1] автори вважають, що кожна країна, яка прагне досягти успіхів має розвивати насамперед освіту, науку, культуру та ефективно нагромаджувати і передавати знання, захищати інтелектуальну власність, «причому без ефективної взаємодії держави і науки знання не може перетворюватися у продуктову силу».

Проблемам підвищення ефективності використання людського ресурсу в умовах інноваційних перетворень регіонів і окремих підприємств присвячені роботи О. Амоші, В. Антонока, С. Вовканича, М. Долішнього, Н. Лук'яченко, Л. Шевчук та інших. Так в праці [2] автори переносять акценти на регіональний рівень та наголошують на вирішенні проблем розвитку інтелектуального потенціалу територіальних утворень, забезпечення належного рівня стабілізації та подальшого економічного піднесення за рахунок інноваційних перетворень.

До недостатньо вивчених слід віднести низку питань, що стосуються визначення проблем ефективної реалізації інтелектуального потенціалу в умовах інноваційних перетворень та розробки напрямків підвищення конкурентоспроможності регіонів.

Мета статті - розглянути питання формування інтелектуального потенціалу і можливості його розвитку для забезпечення економічного зростання регіонів України. Охарактеризувати позитивні та негативні сторони функціонування інноваційної інфраструктури з метою впровадження інноваційної моделі розвитку регіонів.

На сучасному етапі економічного розвитку інноваційна діяльність займає найважливіше місце в розвитку держави, визначаючи її позицію в світовому просторі. Інноваційні процеси в Україні поки не відповідають високому світовому рівню інтелектуального і технологічного розвитку, що загрожує втратою перспектив зростання національної конкурентоспроможності на світових ринках наукоємної продукції, відставанням від провідних держав. Зокрема, в 2009 році показник ВВП на душу населення України знаходиться на 106 місці (\$2,274), що нижче, ніж у таких африканських країнах як Алжир, Габон, Намібія, Ботсвана, Свазіленд і Бенін [3]. За міжнародними даними, у 1992 році Україна посідала 9 місце в світі за рівнем інновацій. На сьогодні держава опустилася нижче 90 місця - Україна перебуває в постіндустріальному періоді розвитку [4]. Частка підприємств, що займалися інноваційною діяльністю у 2009 році склала лише 13 %. Цей показник вдвічі менший за аналогічний, що мав місце в Україні у 1994 році, і що майже в півтора рази нижче від аналогічного показника для найменш інноваційно-активних країн Європейського Союзу – Латвії (17,4 %) і Болгарії (18,0 %); та більш ніж у п'ять разів поступається показникові країн-лідерів Європейського Союзу, наприклад, показникові Німеччини. Якщо у середньому для країн Європейського Союзу частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції складала 32 % ще у 1997-1998 роках, то для України ця частка у 2008 році становила лише 5,9 %, знизившись до того ж майже на 1 % проти 2007 року [4]. Обсяг продажів на світових ринках наукоємної високотехнологічної продукції оцінюється у 2,5-3 трлн. дол. США на рік. Лідерами цього ринку є США (19 %), ФРН (17 %), Японія (16 %). Зокрема, США щорічно реалізують наукоємної продукції на суму близько 700 млрд. дол., ФРН – 530, Японія – понад 400 млрд. дол. Частка вітчизняної продукції на світовому ринку не перевищує 0,05-0,1 %.

Важко констатувати, але Україна не входить до числа країн з високими показниками інноваційної активності, якими є США, Японія, Республіка Корея, Фінляндія, Китай, Індія тощо. Україна продає за рубіж товари, до створення яких прикладений науковий потенціал, в об'ємі всього 0,3 % від загального експорту. В той же час в світі інтелектуальна складова у вартості товару займає 70% і знаходиться на рівні 5–7% [5]. Тому, на думку багатьох вчених, включення України в глобальний економічний простір та створення в країні довгострокових умов її конкурентоспроможного розвитку обумовлюють необхідність формування, ефективної реалізації та розвитку національного інтелектуального та інноваційного потенціалу, який виступатиме, в першу чергу, головною передумовою успішної адаптації національної економіки до жорсткого

конкурентного середовища, пов'язаного із членством України у Світовій організації торгівлі, та сприятиме конвергенції України та Європейського Союзу.

Статистичні дані та численні наукові праці доводять, що Україна все ще володіє інтелектуальним капіталом, здатним конкурувати з розвиненими країнами. Проте в країні не створені умови для того, щоб ідеї, знання, винаходи могли реалізуватися у високотехнологічному продукті. Створювані патенти або залишаються лише науковими відкриттями, або переходять в руки іноземних правовласників, не знаходячи комерційної реалізації на внутрішньому ринку. В деякій мірі Україна на світовому ринку виступає експортером інноваційної сировини, тоді як розвинені країни — ЄС, США, Фінляндії — намагаються освоювати патенти на внутрішньому ринку, перетворюючи їх на технологічний продукт усередині своєї країни.

Враховуючи ключову роль інтелектуального потенціалу в сучасному розвитку економіки країни, можна стверджувати, що одним із основних факторів економічного зростання та конкурентоспроможності регіону є прискорений розвиток науки та ефективне використання науково-технологічного потенціалу, тобто науково-технічна сфера, результати розвитку якої дедалі інтенсивніше залучаються до господарського обігу, стає важливим чинником стійкого розвитку регіонів. Інноваційна діяльність в регіонах України в цілому здійснюється суперечливо і з різним ступенем інтенсивності. Наочним прикладом є дані табл. 1, в якій відображена чисельність організацій, що виконують наукові та науково-технічні роботи та кількість інноваційно-активних підприємств [6].

Таблиця 1

Чисельність організацій, що виконують наукові та науково-технічні роботи та кількість інноваційно-активних підприємств

Регіони України	Кількість організацій, що виконують наукові та науково-технічні роботи, од.		Кількість інноваційно-активних підприємств, од.	
	2008	2009	2008	2009
м. Київ	338	342	155	136
Харківський	217	210	110	135
Дніпропетровський	88	84	63	60
Львівський	79	80	101	106
Донецький	69	67	83	80
Одеський	67	62	49	58
Луганський	52	48	59	54
Миколаївський	51	47	55	63
АР Крим	49	46	40	31
Запорізький	35	36	36	31
Київський	35	34	62	46
Черкаський	30	28	37	37
Чернівецький	22	24	30	36
Херсонський	23	23	28	28
Вінницький	25	22	50	39
Івано-Франківський	27	22	92	94
Полтавський	24	22	47	52
Сумський	24	22	30	41
Чернігівський	22	22	42	50
Закарпатський	20	18	31	36
Волинський	13	14	24	21
Тернопільський	14	14	43	46
Кіровоградський	12	13	39	32
Рівненський	14	13	29	29
м. Севастополь	12	12	5	10
Житомирський	10	9	41	37
Хмельницький	6	6	16	23

Не дивлячись на збільшення кількісних показників чисельності організацій по деяким регіонам України, можна говорити про загальну тенденцію їх зниження.

Одним із ключових напрямів розвитку економіки на інноваційній основі є формування інфраструктури регіонального ринку інновацій із забезпеченням преференцій у межах компетенції місцевої влади, державних замовлень на виконання інноваційних проектів і програм на конкурентних засадах. У цьому контексті позитивним є утворення регіональних центрів інноваційного розвитку, що

віднесені згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 травня 2007 р. № 255 р. до сфери управління Державного агентства з інвестицій та інновацій. Утворення таких центрів насамперед у регіонах, які мають найпотужніший інноваційний потенціал, забезпечить інформаційно-аналітичну, методичну, організаційну підтримку інноваційному розвитку провідних галузей економіки.

Однак створені регіональні центри інноваційного розвитку поки суттєво не сприяють поліпшенню інноваційної інфраструктури у регіонах та формуванню сприятливих умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу. Про це свідчать дані щодо ранжування регіонів за інтегрованим показником інноваційної активності (рис. 1).

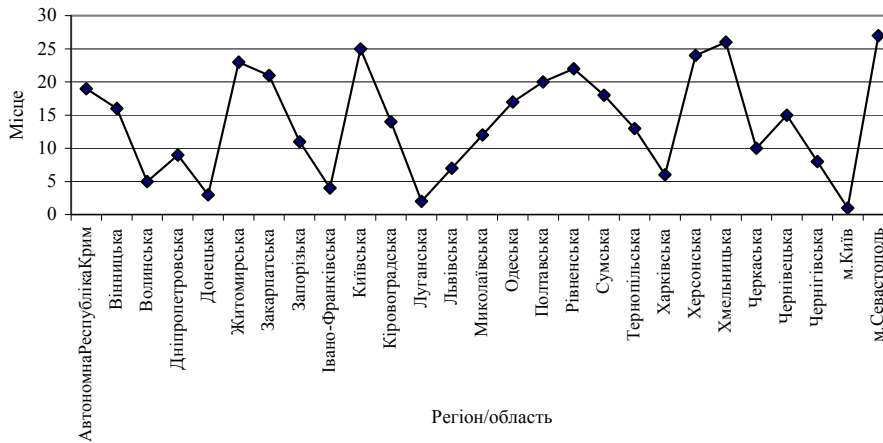

Рис. 1. Ранжування регіонів за інтегральним показником інноваційної діяльності у 2009 році
Джерело: розраховано та складено за даними [6]

Найвищі рейтинги (місця) за інтегральним показником інноваційної діяльності (розраховувався за наступними показниками: кількість інноваційно-активних підприємств, одиниць; обсяг витрат на інноваційну діяльність, млн.грн.; частка інноваційно-активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, %; обсяг реалізовано інноваційної продукції, млн.грн.; частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції, %) має м. Київ, Луганська, Донецька, Івано-Франківська та Волинська області, найнижчі – м. Севастополь, Хмельницька, Київська, Житомирська, Херсонська області.

Із зазначеною тенденцією тісно корелює інша – зниження чисельності винахідників, авторів промислових зразків та раціоналізаторських пропозицій: по Дніпропетровській області – у 2009 році порівняно з 1995 роком – майже в три рази; по Донецькій області за цей же період – більше, ніж в два рази; по Запорізькій області – в 2,5 рази. Слід зазначити, що ці регіони традиційно вважаються промисловими, отже відмічена тенденція – реальна втрата інноваційно-технологічного потенціалу для країни.

Проблеми, що спостерігаються в інноваційній сфері України, які стали на заваді реалізації інтелектуального потенціалу та здійсненню ефективних інноваційних перетворень в основному характерні як для держави в цілому, так і для регіонів. Зокрема, до них відносяться:

1. Недостатність фінансування для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок. Разом з активізацією інтелектуального потенціалу, значними темпами ростуть витрати на інновації, що направляються на забезпечення інформаційного простору в рамках країни. На жаль, розподіл засобів по регіонах країни нерівномірно і негативно позначається на стимулюванні інноваційної діяльності в перспективних точках економічного зростання, які вимагають взаємозв'язку технологічних, ресурсних, організаційних і інших видів інновацій. Згідно статистичним даним, при порівнянні витрат в регіональному розрізі, можна відзначити, що за межами м. Києва, Миколаївського та Дніпропетровського регіонів спостерігається укр. низький рівень фінансування, підтримки і розвитку інноваційної діяльності, що показано в табл. 2.

2. Недовершеність нормативно-правової системи регулювання і стимулювання інноваційної діяльності.

Таблица 2

Обсяг витрат на внутрішні науково-дослідні розробки, тис.грн.

Регіони України	2008 р.	2009 р.
Миколаївський	138294	182228
Дніпропетровський	168995	80075
м. Київ	108454	76353
Донецький	88189	71081
Харківський	69905	62526
Кіровоградський	17640	25723
Автономна Республіка Крим	12186	21140
Запорізький	24982	19730
Полтавський	14571	17685
Сумський	11898	11794
Волинський	1558	10758
Одеський	12755	9678
Тернопільський	1	7986
Чернігівський	4746	7171
Львівський	10196	7082
Луганський	11362	6809
Черкаський	3930	4343
Рівненський	1659	2955
Івано-Франківський	231948	2182
Херсонський	5718	2177
Київський	2272	1350
Закарпатський	21	1197
Вінницький	16914	777
Чернівецький	339	347
Житомирський	165	145
м. Севастополь	50	50
Хмельницький	4	0

Джерело: [6]

3. Невідповідність корпоративної структури, яка формується в державі, головним вимогам інноваційного розвитку.

4. Відсутність дієвої системи пріоритетів розвитку науково-технологічної сфери. Хоча формальна система пріоритетів розвитку вже створена, про те її конкретне наповнення не відповідає ані вимогам перспективного розвитку, ані потребам захисту світових ринків вітчизняних виробників.

5. Повільне формування сучасного та масштабного ринку інноваційної продукції.

6. Неготовність державного та регіонального апарату управління до діяльності, яка спрямована на інноваційний розвиток економіки.

Вищезазначений перелік системних перешкод може бути доповнений іншими факторами регіонального рівня.

Однією з основних причин гальмування процесу реалізації інтелектуального та інноваційного потенціалу в Україні є нерозвиненість системного функціонування наукової та інноваційної сфери на регіональному рівні. Елементи цієї системи повинні синхронно організовувати відповідним чином свою діяльність. При цьому, важливим фактором є узгодженість специфічних задач кожної структури і системних задач для регіону, а також створення ефективного порядку координації загальної діяльності, що можливо в рамках цілісної науково-інноваційної діяльності. Останнє передбачає спільну діяльність управлінських і законодавчих органів влади, науково-технологічних та інноваційних організаційних структур, фінансово-інвестиційної та інноваційної інфраструктури тощо.

Для вдосконалення системи управління регіоном ефективним варіантом в досягненні цілей активізації інноваційної діяльності та відповідно реалізації інтелектуального потенціалу повинна стати взаємодія всіх учасників процесу: бізнесу, влади, суспільних структур і науки. В зв'язку з цим пріоритетом в комплексі заходів по стимулюванню інноваційної активності повинна стати підтримка і відтворення інноваційного потенціалу, що розглядається як сукупність ресурсів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. У даному процесі слід підготувати

цілісну систему механізмів регулювання, яка допомогла б Україні та її регіонам піти по шляху інноваційних перетворень, забезпечуючи конкурентоспроможність товарів, послуг, продукції на світовому ринку. Суперечності в реалізації інтелектуального потенціалу пов'язані ще з тим, що процес здійснення інноваційних перетворень регіону обмежується недостатнім ступенем теоретичного і методичного обґрунтування інституційних особливостей регіону. Це, у свою чергу, вимагає розробки комплексної методики оцінки наявного потенціалу і моделі інноваційної інфраструктури конкретного регіону.

Регіональні аспекти виявлення особливостей функціонування інноваційної діяльності характеризуються суперечливими тенденціями розвитку і використання інтелектуального потенціалу. З одного боку, в цілому виділяються чималі фінансові ресурси для підтримки наукових ідей і розробок по різних напрямках дослідницької діяльності; з іншою, в деяких регіонах різко скорочуються витрати на дослідження і розробки по різних видах робіт.

Узгодженість інтересів бізнес-середовища, системи освіти і держави може бути досягнута завдяки формуванню ефективної інноваційної інфраструктури, впровадженню механізмів державного регулювання, таких як податкова політика і законодавча база.

Формування інноваційної системи, крім організацій НДР і НДДКР та виробничих підприємств, вимагає наявності «промислової» інфраструктури, що сприяє ефективній комерціалізації інноваційних проектів. Існуюча сьогодні інфраструктура формувалася спонтанно, не має своєї ієрархії і необхідної елементної бази, що спричиняє недостатнє інформаційне, аналітичне і маркетингове забезпечення підприємств і організацій, зайнятих у сфері розробки і виробництва наукомісткої продукції. Необхідно консолідувати зусилля і ресурси, що є в розпорядженні регіонів, для рішення ключової задачі - переведення економіки регіонів на інноваційний шлях розвитку. Структурні і технологічні перетворення, необхідні для підвищення темпів зростання економіки, вимагають комплексного підходу, що припускає розробку і реалізацію системи взаємозалежних заходів, спрямованих на підтримку і координацію діяльності всіх учасників інноваційного процесу (органів регіональної влади, вчених, представників фінансових і промислових кіл). Такий підхід передбачає створення сприятливого економічного і правового середовища; удосконалення механізмів державного сприяння комерціалізації розробок; підтримку створених об'єктів інноваційної інфраструктури, створення і розвиток її відсутніх ланок; стимулювання взаємодії малого і великого бізнесу в сфері інновацій; створення інформаційної бази інновацій, що полегшить пошук об'єктів виробництва і технологій для забезпечення інноваційного процесу, просування власних інноваційних продуктів і технологій в інші суб'єкти України, а також у країни ближнього і далекого зарубіжжя. Отже, необхідним є становлення нової системи управління, спрямованої на максимізацію одержання соціально-економічного ефекту за рахунок ефективного використання інтелектуального потенціалу.

Література

1. Україна у вимірі економіки знань / ДУ «Ін-т економіка та прогнозування НАН України»; за ред. акад. НАН України В.М. Гейця. - К.: «Основа», 2006. - 592 с.
2. Долішній М.І. Глобалізація і регіональні детермінанти ренаціоналізації / М.І. Долішній, С.Н. Вовкенич // Регіональна економіка. – 2001. – № 3. – С. 7-27.
3. Рейтинги України. Місце України у світі за різними показниками [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://compas.ucoz.com/news/rejtingi_ukrajini_misce_ukrajini_u_sviti_za_riznimi_pokaznikami/2009-09-10-45
4. За рівнем інновацій Україна скотилася з 9 до 90 місця в світі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zik.com.ua/ua/photoreport/2011/02/01/269942>.
5. Федоряев Д.С. Проблемы и перспективы развития инновационной системы / Д.С. Федоряев // Мировое и национальное хозяйство. — 2008. — №2 (5). — С. 48-49.
6. Статистика України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Рецензент докт. екон. наук, профессор В.Н. Парсяк